

Cartes des de la presó de Mataró: Escenes de la repressió franquista al Maresme

Jordi Amat i Teixidó
Doctor en Història

Sabem que, acabada la Guerra Civil, vuitanta-set maresmencs van ser afusellats; la major part, un 75,7%, militaven a la CNT-FAI o a les JJLL i un 8,6% a ERC.

Alella	4
Arenys de Mar	8
Arenys de Munt	4
Argentona	5
Calella	1
Canet de Mar	10
El Masnou	2
Hortsavinyà-Tordera	1
Mataró	12
Montgat	9
Palafolls	2
Pineda de Mar	3
Premià de Dalt	1
Sant Andreu de Llavaneres	4
Sant Vicenç de Montalt	1
Tiana	4
Tordera	10
Vilassar de Dalt	4
Vilassar de Mar	2

Font: SABATÉ-VILLARROYA, *La repressió a la guerra i a la postguerra a la comarca del Maresme (1936-1945)*.

Ara bé, no tenim massa informació de les cartes que els presoners enviaven o rebien de la família, per això és necessari traspasar, amb les degudes reserves, les portes de la privacitat per copsar els testimonis epistogràfics dels darrers moments de presoners condemnats a mort que ja es trobaven «en capilla», com aleshores es deia, ja havia perdut tota esperança d'una commutació, la mort era a prop i calia deixar a la família un testament o unes memòries, com ell diu, que poguessin ser ateses i consultades en l'esdevenidor.

Atesa la naturalesa del document que presento, no vull fer públic el nom de la persona represaliada per tal d'evitar-li comentaris o judicis paral·lels. Aquí el que importa és la visió general, l'atmosfera de por, el desconsol de la persona i les ganes de deixar a les filles i a la dona un record prou bo de la seva trajectòria. A voltes tenen un to de victimisme, de quasi martiri, importa marcar la seva innocència o, millor dit, projectar envers l'esdevenidor un tarannà turmentat, víctima de part de la seva família primer, i dels esdeveniments futurs després, no esperem trobar cap resquill de culpabilitat, cap confessió, tot al contrari, era determinant deixar una imatge impecable davant les filles i la muller. L'autor té, doncs, la consciència de la importància d'aquests darrers escrits, la consciència de deixar una bona imatge i la voluntat que així sigui. No importa si no sempre s'acomoda amb exactitud al relat fidel dels fets, el que es pretenia era deixar un bon record i un munt de consells i recomanacions. Tot això queda, naturalment, emmarcat per una pressió psicològica clara del protagonista, en situar-se poques hores abans del seu afusellament.

M'he permès la llibertat de traduir el text del castellà al català, ja que així tindrà un major grau de proximitat per al lector.

M'han arribat dues cartes, l'una, adreçada a les seves filles i datada a la presó de Mataró el 10 de maig (d'un any de la postguerra):

«Estimades filles meves; en aquest moment que us escric acabo de sortir d'un consell de guerra on se m'ha imposat la pena de mort, quan llegiu aquesta carta ja hauré estat executat, i per tant vull, abans que això esdevingui, explicar-vos la història de la meua vida.

Us començaré a explicar la meua infantesa. Vaig anar a l'escola fins a l'edat de 13 anys, no vaig ser molt aplicat i sí molt entremaliat, però amb

un cor ple de bondat i d'amor envers tota la família i per a tothom (com ho demostra que per allà on he passat he deixat molt bones amistats i bons records). Des dels 13 als 14 anys m'obligaren a anar a treballar a un vinya que tenia el meu pare i, com és natural, essent tan jove i sol, molts dels dies no feia gairebé res, la qual cosa feia que rebés moltes escridassades dels pares i un menyspreu per part dels germans. A l'edat de 14 anys m'obligaren a anar a treballar a la fàbrica fent una feina que no m'agradava, en aquells moments els meus germans es guanyaven bé la vida i, com és natural, jo era objecte de crítiques per part d'ells, cosa que els pares no impedièn. Per aquelles dates vaig adquirir una malaltia lleu; poc temps després vaig embarcar-me en una barca a Mataró per un període de tres mesos, després vaig anar a casa d'una bona família de Dosrius que s'interessà per mi, em portaren a metges i em guariren la malaltia que patia. Vaig romandre per espai d'un any i mig pels boscos. Doncs bé, un bon dia van venir a veure'm els meus pares i, en veure'm fet tot un home, doncs ja tenia quinze anys i mig i pesava 64 quilos, em van convèncer per tal que tornés a casa, ja que veritablement jo també em començava a cansar de fer aquella vida solitària. Em van prometre que els meus germans no farien res contra mi, així doncs, vaig retornar a la fàbrica a aprendre l'ofici, cosa que vaig fer en poc temps, si bé, en no guanyar tant com els meus germans, van tornar a esclatar els conflictes a casa, fent-me la vida impossible. Aleshores jo ja era un homenet molt fort, capaç de guanyar-me la vida a qualsevol lloc i en qualsevol ofici. Així, vaig arribar a un poble prop de Vilafranca del Penedès durant el temps de la verema; vaig fer de carreter duent vi a Barcelona dos cops per setmana, allà vaig romandre, fins que un dia em van escriure de casa tot dient que vindrien a buscar-me. En assabentar-me d'això, vaig anar ràpidament cap a l'ajuntament de Vilafranca per dir que volia enrolar-me com a voluntari a l'exèrcit dins l'arma de cavalleria. Però resultà que ja estava destinat a marina i que necessitava un permís dels meus pares, vaig decidir no demanar-lo i, per això, no vaig poder entrar a l'exèrcit, tal i com hauria estat el meu desig. Aleshores vaig escriure a casa tot dient que no es preocupessin, que quan arribés el moment de tornar a casa ja els avisaria, tal i com efectivament es va produir. Tenia 18 anys, era molt fort i crescutet, i en arribar al poble em vaig posar a treballar a la fàbrica, al mateix temps que practicava un esport, la boxa, arribant a ser una de les primeres figures a la població. Per aquells anys, vaig conèixer la vostra mare i li vaig demanar relacions amb la intenció de casar-m'hi, però com fos que aleshores començava a guanyar-me la vida

a la fàbrica i em somreia un brillant futur, van mirar per tots els mitjans d'impedir les relacions amb la vostra mare. Això no obstant, la vostra mare m'estimava de tot cor i no va fer cas a aquests comentaris; jo també l'estimava amb tot el foc i tot l'amor dels quals un home és capaç, i després de molts de patiments va arribar el dia que, comptant jo 22 anys, ens vam casar. Abans de casar-me treballava a la casa Borrell de les Corts de Sarrià, juntament amb un germà meu, que va tenir un petit conflicte, arrel del qual va anar a treballar a una altra població (en aquest cas, del Maresme), a la mateixa fàbrica on jo treballava, però un dia vaig sentir com l'encarregat es queixava tot dient que el meu germà havia anat a robar els diners de la casa i jo, indignat, em vaig barallar amb l'encarregat, resultant que vaig haver d'abandonar dita factoria. Mentrestant, jo cobrava 25 pessetes del Sindicat de Treballadors del Gènere de Punt, la qüestió era aguantar la vaga, si bé és cert que no en teníem prou amb les esmentades 25 pessetes mensuals, així que vaig llogar un petit tros de terreny i, amb força dificultats, el vaig plantar de vinya.

Mentrestant, va venir la nostra primera filla al món a alegrar la nostra vida. Jo guanyava poc, però tenia el consol de la vostra mare, i si bé no faltava res a casa, això no era suficient com perquè desitgés molt més per a vosaltres.

En esclatar el Moviment Nacional, d'entrada no vaig prendre-hi part, ja que no vaig creure necessària la meva intervenció, però al tercer dia vaig escoltar per ràdio que calien donants de sang per tal de poder fer transfusions als ferits, així que vaig atansar-me a l'Hospital Clínic de Barcelona, on se'm va fer una transfusió. Als pocs dies vaig tornar a la població i, esperant reposar, em vaig traslladar per quinze dies o tres setmanes a una població on, per la meva desgràcia, van succeir un seguit de fets luctuosos, que coincidiren en el temps amb la meva estada i que van ser ignorats per mi fins al cap de 8 o 9 mesos, i dels quals se m'ha fet responsable (perquè jo era el foraster) i per això m'han assassinat. Tot marxant d'aquella població, vaig enrolar-me a les milícies, tota vegada que em van treure el subsidi setmanal de 25 pessetes que rebia del sindicat, mentre que a les milícies rebia 10 pessetes diàries. Als pocs dies, vam anar a fer unes pràctiques de bombes de mà, amb tanta mala sort que una d'elles m'esclatà ferint-me la cuixa. Em traslladaren a Barcelona per tal que m'extraguessin el casc de metralla que tenia incrustat a l'òs, en tot moment m'acompanyà la vostra mare que estava en avançat estat de gestació. Havent sortit de l'hospital, em traslladarem a (la

població del Maresme) malgrat que els sovintejats bombardeigs de l'aviació no ens deixaven tranquils ni un moment. La vostra mare tornà a entrar a treballar a la fàbrica mentre jo passava la convalescència i, més tard, jo també vaig entrar a la fàbrica, ja que no servia, de moment, per al servei de les armes.

Una vegada cridada la meva lleva i com fos que ja m'havia guarit de les ferides, vaig ingressar a files. Vaig passar gana, set i duia molts de polls, cansament i molts atacs, en definitiva, la vida de les trinxeres, moltes pluges i sense poder-me mudar de roba durant dos mesos. Malgrat totes les penalitats, mai vaig rebre cap ferida, si bé eren molts els milers de bales que de dia i de nits sentíem xiular. Cada setmana escrivia una carta a la vostra mare, a totes li deia que em trobava bé per tal que no patís, de tota manera, no vaig trigar molts dies a deixar el fusell i vaig passar a servir al lloc de socors, ja que els crits i gemecs dels ferits m'arribaven al cor i moltes vegades recollia els ferits d'entre les línies de foc, sempre exposat a caure ferit o mort, i així vaig poder fer molt de bé als companys amb la roba sempre plena de sang, suor i pols. D'aquesta manera, per tal de no abandonar els companys ferits, durant un fort atac de l'enemic vaig caure presoner. Vaig romandre quatre mesos en un camp de concentració a Càceres, sense manta i descalç i amb els parracs que duia a sobre quan vaig ser fet presoner. Vaig poder resistir les inclemències del temps mercès a la meva constitució física, ja que altres morien de fred i de gana. Després m'enviaren al Batalló de Treballadors número 6 a Cadis, on vaig ser ben mirat i respectat pel meu bon comportament durant el període del meu internament, que durà 17 mesos, després em llicenciaren i, com que no tenia cap causa pendent, m'enviaren cap a casa, però la felicitat del rencontre durà poc, al cap de tres setmanes justes i quan ja tenia feina, vaig ser detingut fins al moment present, en què us escric aquestes memòries.

Durant la meva estada a la presó no he patit cap dolor físic, però sí un gran dolor moral pensant en vosaltres i no podent veure com creixíeu. Darrere d'aquestes fatídiques reixes, mercès a l'interès de la vostra mare i també de l'àvia, no m'han mancat ni menjà ni beure. Durant aquests tres anys d'internament, la meva família no ha vingut a veure'm més que per compromís i no per portar-me quelcom, sinó per retreure'm alguna cosa.

Per això us demano que estimeu molt, però que molt, la vostra mare i l'àvia, no vull pas dir amb tot això que veteu la meva família, res d'això, jo mai he odiat ningú, però sí que vull que si arriba el dia que sentiu dir

això o allò del vostre pare, em defenseu i recordeu que durant els tres anys de captiveri no han donat ni un pas per aclarir el meu cas, només els darrers moments, quan ja res no es podia fer.

Us vull encara donar un darrer consell, creixeu i apreneu a estimar sobretot tots aquells que siguin dignes d'això. Visiteu les presons i els hospitals, tota vegada que jo he tingut la desgràcia d'haver de passar per aquestes institucions i he après el que val una bona visita. No importa que no els conegueu, sempre i quan se sapiguen comportar i no diguin paraules que puguin ferir les vostres oïdes. Sobretot, sapiguen ser dignes del vostre pare i de la vostra mare i àvia, sigueu decents i honrades com ho han estat i són elles. No oblideu tampoc que el vostre pare ha tingut en aquest poble un germà que ha actuat com un pare i unes germanes autèntiques sense ser-ho per consanguinitat. Us prego que les respecteu com a tals, i si un dia us donen un consell, no dubteu a seguir-lo, visiteu-los, si us trobeu lluny no deixeu d'escriure'ls tot donant-los el tractament d'oncles. Recordeu-los sempre ja que els vaig estimar en vida com a veritables familiars, doneu-los les gràcies i tingueu-los sempre i a tothora les portes obertes de casa vostra i, si cal, repartiu-vos amb ells el vostre menjar i la vostra estimació, penseu que ja que jo faltaré, ell serà el vostre segon pare, demaneu-li tots els consells que hagueu de menester i si algun dia arribeu a casar-vos, demaneu-li el seu consentiment perquè a ell li deixo aquestes atribucions. No us puc dir res més, en aquests moments tinc el cor pres de dolor i sento que les llàgrimes vénen als meus ulls i se'm fa un nus a la gola, cosa que vull evitar perquè plorar és de covards i, si bé jo no sóc un valent tampoc vull que es digui que m'han vist plorar perquè això m'ompliria de vergonya. En acabar aquestes memòries una cosa us recomano, i és que mai abaixeu el cap i sempre us mostreu orgulloses de dur a les vostres venes la sang d'aquest màrtir, assassinat, com molts d'altres. Sí, he estat un revolucionari, no ho nego, però no he estat mai un lladre, un incendiari i, molt menys, un assassí, i sobretot he estat un cristià seguint la tradició dels nostres pares, una cosa sí que us recomano; no creieu en els homes, sinó en Déu. Els homes tenen molt bones paraules, però molts mals instints, i això ho han demostrat avui amb el vostre pare. Si un dia estimeu un home, no mireu la seva butxaca, sinó el seu cor i els seus antecedents, penseu que si us uniu a ell és per a tota la vida, sigueu, doncs, bones mullers i, si arriba el cas i teniu fills, recordeu-vos del vostre pare i poseu-li el seu nom a un d'ells, sapiguen ser bones esposes, estimeu els vostres marits sempre que ells sàpiguen correspondre al

vostre amor i no heu de consentir que us donin maltractaments ni de paraula ni de fets.

I, per acabar, estimades filles, he de dir-vos que durant els darrers moments el meu germà (hi ha un nom) ha estat el que millor s'ha portat i ha donat alguns passos. No confieu mai en la meva germana. Mentre jo em trobava a la presó, també van detenir el meu cunyat (hi ha el nom) qui va ser acusat d'assassinat, el conduïren a la presó d'Arenys de Mar on va romandre uns 6 mesos, vaig manar a la vostra mare que el visités, aviat va sortir en llibertat.

Ara he d'acabar d'escriure perquè tinc maldecap, ja porto tres dies sense menjar i la vista se m'ennuvola, no és pel plor, però no sé el que em passa i vull acabar.

Així doncs, m'acomiedo de vosaltres amb una forta abraçada i un milió de petons del vostre pare que ja sabeu que us va estimar molt i que morí amb la vostra imatge davant dels ulls. Pregueu per mi. (Hi ha la signatura sencera del represaliat)».

La segona carta, i darrera, l'adreça a la seva muller el dia 12 de maig (d'un any de la postguerra):

«Estimada esposa meva; no sé veritablement com començar a escriure aquesta carta; tu mateixa vas poder assistir al formalisme que en diuen consell de guerra. Tu em coneixes i saps que no sóc capaç de cometre les barbaritats que se m'imputen, també vas poder sentir els noms dels qui em prenen la vida. Quan aquesta arribi al teu poder, jo ja no existiré i, si bé no sóc venjatiu, no vull deixar de demanar que se'm faci justícia, No vull venjança, comprèn-ho bé, però sí que vull justícia, però veritable justícia, res de formalismes, els veritables cristians saben perdonar si és que algú s'equivoca.

Et demano perdó agenollat, esposa meva, si és que en alguna cosa t'he fallat; en aquest món tots fallem i fem faltes, també et demano perdó, donat que durant tot el temps que em trobo empresonat he arribat a obsessionar-vos.

Ara, estimada esposa, passem als afers que absorbeixen el meu pensament: les nostres filles, les nostres estimades filles. Només tinc un pesar estimada meva, i és que no m'hagis donat un nen per tal de perpetuar el meu cognom, però no et neguitegis, estimada meva, he viscut feliç amb tu, m'has donat un amor que mai havia somniat, al mateix temps m'has estat fidel no en tinc cap queixa i, per tant, et beneixo. Perdona'm,

estimada meva, si trobes borrons en aquesta darrera voluntat, però no és que em tremoli el pols, doncs ja no en tinc, tota vegada que en aquestes hores amargues que estic vivint (si és que això es pot anomenar vida) tinc totalment destrossat el sistema nerviós i el cor. Aquests borrons són a causa que se m'humiteja la vista i, de tant en tant, em rellisca una llàgrima que va unida a la tinta que esborrona aquest paper. Que ràpides passen les hores!! Que aviat els minuts!! Voldria acabar la carta però no puc, si bé sé que t'esquinçarà el cor quan la llegeixis és necessari que segueixis fins al final.

Què serà de tu, estimada meva, que serà de la nostra estimada mare i de les nostres volgudes filles. No t'he pogut deixar res en aquest món, res més que un grat record; jo somniava un futur feliç per a tots, somniava a donar una bona educació a les nostres filles i m'hauria sacrificat per donar-les una carrera, però els somnis, somnis són per desgràcia, no ha pogut ser així perquè en el meu camí he trobat el punyal assassí, traïdor, que ha segat la meva vida i ha destrossat la vostra.

Consola't doncs, estimada meva, i guarda aquesta carta (si bé no et faltaran records meus), però aquesta carta conté llàgrimes d'amargura i ha estat secada amb el meu alè abans que se m'acabi. Conserva-la com un tresor, que és tot quan et puc deixar, i si un dia arribes a vella i ets mare dues vegades, ensenya-la als teus néts quan tinguin ús de raó.

I ara, a continuació, et posaré el nom dels meus botxins per tal que un altre dia els cridis a comptes, has de ser inflexible amb el que sigui veritable culpable, perquè si no ho fessis m'aixecaria de la meva tomba per maleir-te, perquè el que han fet amb mi ha estat un crim, no justícia com diuen, si jo hagués comès algun delicte que merescués la pena de mort, tingues la seguretat que t'ho posaria en aquesta meva darrera voluntat. No tinc la necessitat de parlar sobre aquest darrer particular perquè el meu únic delicte ha estat ser massa bo i honrat, per tant, mostra't orgullosa de ser la meva esposa i quan evoquis el meu record acompanya'l amb una oració.

Encara tinc quelcom més a dir-te i recomanar-te que els donis gràcies de la meva part a en Joan i la Montserrat per tot quan han fet per a nosaltres i per l'amistat i confiança que han tingut en mi; jo els tinc presents en els meus darrers minuts de vida.

A la nostra estimada mare no li puc escriure per separat, crec que no tindria valor per començar a escriure una altra carta tan dolorosa per mi com aquesta, així que també la incloc en aquestes memòries meves per tal que sàpiga d'una vegada i per sempre que l'he estimat tant com

si ella m'hagués portat al món i amb això acabo i tanco la carta amb un petó filial, com el més enamorat dels esposos i amb el cor traspasat de dolor d'un pare.

Jo ja no patiré ni sentiré res quan rebis aquesta carta. Però no oblidis res del que hi he escrit, al mateix temps et recomano que mentre governi l'actual règim no parlis, no et desesperis perquè no hi guanyaràs res, sinó tot al contrari, tingues paciència i resignació i espera a què arribi l'ocasió per poder fer justícia tal i com s'ha de fer i després ja passaran també pel judici de Déu pel qual jo ja hi hauré passat.

Aquí t'envio uns noms, els quals hauràs de fer comparèixer al seu moment davant d'un tribunal per tal que els jutgi.

El primer és en (hi ha un nom) aquest és el que més s'ha interessat a assassinar-me, s'ha gastat molts milers de pessetes per tal d'assolir el seu objectiu i és qui amenaçà el meu germà el dia que va tenir lloc el consell de guerra tot dient-li que si m'ajudaven ja sabrien qui era ell.

El segon (hi consta un altre nom) influït i amenaçat pel primer, també ha ajudat al meu assassinat.

El tercer (hi escriu un nom) i la seva muller, jo vivia a casa seva quan van esdevenir els fets i van ser els primers en denunciar-me, sabent amb certesa que el dia que mataren al mossèn jo era a casa seva i en lloc de declarar-ho així van donar molts mals informes de mi. Fins i tot la seva jove (hi consta un nom) ha influït molt negativament. Aquesta darrera m'ensenyà on eren amagades les joies tot dient-me que les recollís, abans que no les trobessin els del comitè i no els passés res dolent. Jo, amb la meva bona fe, les vaig recollir, tot portant-les al comitè. També em va dir que sota casa seva hi havia un petit cofre amb objectes de l'església així com també ciris. Jo li vaig dir que gastessin els ciris i que el demés no ho toqués, ja que ningú ho havia de trobar, i així va ser. Després, quan arribà el moment de declarar ho digué tot al revés, informant que ella no m'havia dit res, fins i tot va dir que ella havia amagat les joies. Així doncs, convé que no ho oblidis, i et demano per última vegada, Justícia, Justícia, Justícia.

Per acabar vull fer-te una recomanació, si bé crec que no és necessària, ja que saps qui ha estat fortalesa i família per a mi, un pare, així doncs com a tal l'hi deixo aquestes atribucions, faltant jo ell queda com a pare de les criatures, si necessites un consell demana-li, jo sé que ell te'l donarà. Si penses fer alguna cosa demana el seu consentiment i fes el que ell et digui. No facis el sord a qui més t'ha estimat en aquesta vida, ja que t'ho demano en aquests darrers moments. A més, pensa també

que igualment em queden germanes molt estimades, que m'han fet molt de bé i molts favors a més de moltes visites a la presó, i això ho agraeixo de tot cor, doncs no se'm feia tan llarga i pesada la vida de presidiari. Així doncs et demano que els tinguis una estima especial, ja saps que són (hi surten noms). N'estic segur que ella et lliurarà les cartes, estima-la molt perquè tota la seva família són bons cristians, inculca a les nostres filles l'amor envers elles.

No puc més, esposa meva, he d'acabar aquesta carta, però és molt dolorós pensar que és la meva darrera carta. Adéu estimada meva, adéu. Petoneja aquesta carta que jo també vaig fer-ho en tancar-la. Justícia, Justícia».

La presó de Mataró (1858), obra primerenca de l'arquitecte Elies Rogent (1821-1897), que es va construir segons el sistema panòptic, el qual permet veure tot l'interior de l'edifici des d'un sol punt de mira, fou declarat Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) per la Generalitat de Catalunya el 23 d'octubre de 2001.

